

Nu ruim zestig jaar geleden begon de burgemeestersloopbaan van een ijverige en ambitieuze ambtenaar uit Echt, Frans Feij. Die loopbaan kwam uiterst langzaam op gang, maar zijn benoemingen in Venlo en Breda waren grote politieke kwesties waar mannen als Hans Wiegel, Dries van Agt en Sjeng Kremers zich mee moesten bemoeien. Nieuw onderzoek laat zien wat de betekenis was van Frans Feij voor de machtsverhoudingen tussen VVD en CDA in Nederland.

PIETER MAESSEN

Dr. P.J.J. Maessen studeerde politieke wetenschappen in Leiden en werkte eerst als journalist voor *Het Parool* en *NRC Handelsblad*, later bij directies Communicatie van verschillende ministeries en als zelfstandig communicatieadviseur.

Burgemeester Frans Feij: *VVD-breekijzer in CDA bolwerken*¹

Frans Feij als burgemeester van Venlo met koningin Beatrix bij de opening van de Maaspoort. (Foto privécollectie Feij)

In 1961 zocht het gouvernement in Maastricht een nieuwe burgemeester voor de gemeenten Melick-Herkenbosch en Vlodrop, twee dorpen die aanvankelijk enorm zouden gaan groeien door de komst van de nieuwe steenkolenmijn Beatrix. Die mijn was inmiddels erg onzeker geworden, maar er lag toch een grote opgave voor de nieuwe burgemeester, want 'het ook hier heersende tekort aan landbouwgronden en de aanwas der beroepsbevolking [maken] een verder streven naar industrialisering in deze beide nog agrarische gemeenten gewenst,' schreef gouverneur Houben aan de minister². Frans Feij, die op het gemeentehuis van Geleen ervaring had opgedaan rond de mijn Maurits, was geknipt voor deze dorpen. Na het sollicitatiegesprek was de gouverneur ervan overtuigd dat Feij 'tactisch en beleidsvol' zijn werk zou doen. Bovendien was hij opgefallen met zijn doctoraalexamen in de politieke en sociale wetenschappen. Zoals bijna alle Limburgse burgemeesters was Feij lid van de Katholieke Volkspartij (KVP), die eind jaren '70 opging in het CDA.

Frans was getrouwd met de elegante José Canisius, telg uit de bekende stroopfamilie uit Schinnen. Mevrouw Feij ontving me vorig jaar, nog steeds kwiek en helder, op haar balkon aan de Maasboulevard van Roermond. Ze serveerde broodjes uit het zilveren schaalje dat het echtpaar in 1978 cadeau kreeg bij zijn afscheid van Vlodrop. Dat afscheid kwam pas na achttien jaar burgemeesterschap, terwijl een goede burgemeester toch zeker na zes of acht jaar al promotie behoort te maken naar een grotere gemeente. Wat was er mis met deze veelbelovende bestuurder?

Frans Feij maakte een vliegende start. Een jaar na zijn eerste burgemeestersbenoeming stelde hij zich kandidaat voor de Provinciale Staten van Limburg en hij bleek een geweldige stemmentrekker te zijn. Niet alleen in zijn eigen dorpen, Melick, Herkenbosch en Vlodrop, maar ook in Sint Odiliënberg, Posterholt, Susteren, Swalmen en Echt trok hij naar verhouding erg veel stemmen. De KVP was blij dat hij in de Staten kwam, maar dat hadden ze misschien beter niet kunnen zijn, want ze haalden met hem het paard van Troje binnen.

Feij ontpopte zich als een rechtlijnig, autoritair bestuurder. Hij kon er absoluut niet tegen als hij vond dat hij in zijn func-

ties niet serieus werd genomen. Dat heeft in zijn loopbaan voortdurend tot conflicten geleid, maar die strijd ging hij altijd aan. Volgens zijn vrouw³ lag hij daar geen nacht wakker van.

Al gauw kwam hij in botsing met het establishment van de Limburgse KVP dat geen zin had in een jonge burgemeester die lastige vragen stelde en zijn eigen weg wilde kiezen. Er volgden vier moeizame jaren in Provinciale Staten. Na de zoveelste aanvaring met het door de KVP geleide provinciebestuur gaf gouverneur Charles van Rooy hem te verstaan: 'Burgemeester, u moet niet zo moeilijk doen over onze voorstellen', waarop Feij slechts antwoordde dat hij niet als burgemeester in de Staten zat en zijn eigen lijn wenste te volgen.⁴

Feij ontpopte zich als een rechtlijnig, autoritair bestuurder. Hij kon er absoluut niet tegen als hij vond dat hij in zijn functies niet serieus werd genomen.

In 1967 kwam zijn herbenoeming in de Midden-Limburgse dorpen aan de orde. Maar dat was geen vanzelfsprekende zaak want in het provinciehuis was inmiddels een dossier opgebouwd van allerlei conflicten met burgers, ondernemers en bestuurders waarin Feij verzeild was geraakt en die regelmatig de krant haalden.⁵ Gouverneur Van Rooy had nogal wat bedenkingen tegen hem, maar hij hield de herbenoeming niet tegen.⁶

DE BREUK

Na een aantal jaren had Frans Feij genoeg van het *gekonkelefoes* in de KVP, zoals zijn weduwe het omschrijft. Hij bedankte voor die partij en werd in 1972 lid van de VVD. Voor gouverneur Van Rooy, geharnast KVP'er, was dat onbestaanbaar. Hij riep Feij naar zijn werkkamer in het provinciehuis, bood hem niet eens een stoel aan en had een duidelijke boodschap: 'U bent een bekwame burgemeester, maar dit is het einde van uw loopbaan.'⁷ Feij had in 1968 naar Roermond gesolliciteerd en in 1969 naar Valkenburg en Kerkrade⁸. Ondanks de ontmoediging van Van Rooy bleef hij het proberen. In de eerste helft van de

jaren zeventig solliciteerde hij nog naar Sittard en – buiten zijn provincie – naar Tilburg⁹.

En hij werkte zich nog verder in de nesten. Hij ging financiële relaties aan met twee bedrijven die in zijn dorpen Vlodrop en Melick-Herkenbosch een recreatiepark en sporthallen bouwden. In de Tweede Kamer werden er vragen over gesteld¹⁰ en na onderzoek van de rijksrecherche concludeerde het Openbaar Ministerie dat er sprake was van 'wezenlijke ambtelijke onzuiverheid'.¹¹ Strafrechtelijk gebeurde er niets, maar Feij kreeg wel een heel opmerkelijke uitbrander. Op 7 september 1976 moest hij op het matje komen bij de minister van Binnenlandse Zaken, De Gaay Fortman.¹² Dat was bijzonder want Feij was toen ook al enkele jaren lid

van de Eerste Kamer. Het gebeurt niet vaak dat een minister een Kamerlid op zijn ministerie ontbiedt en corrigerend toespreekt. De Gaay Fortman verbood Feij nog langer vergoedingen van projectontwikkelaars aan te nemen.¹³ Feij bleef tijdens het gesprek met de minister wel zichzelf. Hij was koelbloedig genoeg om de minister te vragen of deze zaken nog lang zijn loopbaan zouden schaden, want hij zat nu 'langzamerhand lang genoeg' in die dorpen aan de Roer.¹⁴

Ook na deze zaak krabbelde Frans Feij weer overeind. Hij had zich in de VVD in de kijker gespeeld, een plaats veroverd op de kandidatenlijst voor de Tweede Kamer en was gekozen in het landelijke hoofdbestuur van zijn partij. Als regionale coryfee hield hij spreekbeurten op VVD-bijeenkomsten waarin het vooral ging over het gebrek aan VVD-bestuurders en de overmacht van de KVP in zijn provincie.

Al zijn sollicitaties mislukten, totdat zijn kansen keerden met de komst van een nieuwe gouverneur, Sjeng Kremers,

en een nieuwe minister van Binnenlandse Zaken. Deze minister, Hans Wiegel, wilde snel een einde maken aan het tekort aan VVD-burgemeesters in Limburg en Kremers was dat met hem eens.¹⁵ Maar zij stuitten op verzet van het katholieke establishment. Feij werd hun breekijzer.

‘ONTFERM U ONZER’

In 1979 kwam de burgemeesterspost van Venlo vrij. Het echtpaar Feij kwam daar altijd graag en Frans aarzelde niet om te solliciteren. Maar de weerstand in het Venlose CDA was heftig. In maart 1979 toog Kremers naar die stad om met de gemeenteraad over het profiel van de nieuwe burgervader te spreken. De fractievoorzitter van het CDA, Siem Besters, zat er geharnast in.¹⁶ Er gingen al geruchten dat in Venlo wel eens een VVD'er benoemd zou kunnen worden. Het CDA had daartegen bij voorbaat in een open brief aan de minister van Binnenlandse Zaken protest aangetekend. Besters was ook tijdens het profielgesprek met Kremers mordicus tegen. Zelfs een protestantse burgemeester zou in het bijna volledig katholieke Venlo aanvaardbaar zijn, maar het móest een CDA'er zijn. Daarop vroeg Kremers aan Besters wat zijn terugvaloptie was als er toch geen CDA-lid zou worden benoemd. Waarop Besters zei: 'Dat kan ik mij niet voorstellen, want meestal krijgt mijn fractie in deze raad wel zijn zin.' En even later, met nog meer dramatiek: 'Nooit is nooit en als het wel zou gebeuren: ontferm u onzer!'

DIE DORPJES

Kremers zat dus met een probleem. De gemeenteraad wilde een CDA'er terwijl hij het tijd vond voor een VVD-burgemeester. Maar Kremers vond kandidaat Feij eigenlijk niet goed genoeg, want er was ook een heel sterke CDA-kandidaat: burgemeester Ad Havermans van Doetinchem. Kremers noemde Feij 'voldoende bekwaam', maar Havermans beschikte over 'bijzondere kwaliteiten' en was 'verreweg de meest geschikte kandidaat'. Het was zelfs op verzoek van Kremers dat Havermans had gesolliciteerd.¹⁷

Toch was Feij niet uitgespeeld. Als lid van de Eerste Kamer kwam hij elke dinsdag in Den Haag en hij had een kort lijntje met de minister van Binnenlandse Zaken, Wiegel. Aan de telefoon vertelde Wiegel mij dat hij de burgemeester van 'die dorpjes in Limburg' 'een verdomd aardige vent' vond en dat hij later nog een keer bij

het echtpaar Feij had gelogeerd.¹⁸ Dat was kort na het overlijden van zijn eerste vrouw. Wiegel wilde Frans Feij maar wat graag inzetten als VVD-doorbraak-burgemeester.

Op de aanbeveling van Kremers aan minister Wiegel stond Havermans als eerste en Feij als tweede kandidaat,¹⁹ maar uiteindelijk beslist natuurlijk de minister. De vrijdagmiddag dat de Ministerraad een besluit moest nemen was spannend, herinnert José Feij zich. 'Frans was onrustig en we zijn maar een eindje gaan rijden naar mijn broer in Geleen. Pas 's avonds kwam het verlossende telefoontje van Kremers.'

Het echtpaar Feij kon eindelijk weg uit de Roerstreek en verhuizen naar hun zo geliefde Venlo. Ad Havermans, volgens Kremers de beste man voor Venlo, had aan het kortste eind getrokken.

BRUTALITEIT

Maar ze waren niet meteen welkom. Tijdens de feestelijke installatievergadering waren de druiven zuur voor CDA-leider Besters. Hoewel zijn partij de grootste was, 'is met aan brutaliteit grenzende vrijmoedigheid een anders gerichte politieke beslissing aan het kabinet voorgesteld. Wij richten onze kritiek op het héle kabinet,' zei Besters, een kabinet dat toen voor het grootste deel uit CDA-partijgenoten van hem bestond. Raadslid Savelberg van PPR/PSP daarentegen prees Feij omdat die als VVD'er 'zijn nek had uitgestoken om in deze CDA-gemeente te solliciteren'.²⁰

Het gezin Feij trok met veel plezier in de fraaie ambtswoning en ging ervanuit dat Frans daar zijn pensioen zou halen. Maar het zou anders lopen.

JOKER

In 1982 hadden CDA en VVD in Den Haag een deal gesloten dat de eerstvolgende grote burgemeesterspost in Brabant naar de VVD zou gaan, want ook in die provincie was een tekort aan VVD-burgemeesters. In ruil daarvoor mocht de voormalige CDA-minister Frans Andriessen Eurocommissaris worden.²¹

In juni 1983 kwam de burgemeesterspost van Breda vacant. Net als in Venlo, had de gemeenteraad van die stad geen trek in een VVD'er. De nieuwe minister van Binnenlandse Zaken, de VVD'er Koos

Rietkerk, wilde desondanks een partijgenoot benoemen, maar er meldden zich geen geschikte kandidaten uit zijn partij. Kennelijk wilde geen enkele hooggekwalificeerde VVD'er de strijd met de gemeenteraad van Breda aangaan en het risico lopen afgewezen worden. Er waren wel goede kandidaten van het CDA, namelijk Philip Houben, voorzitter van het Gewest Twente, en – daar is hij weer – Ad Havermans, toen nog steeds burgemeester van Doetinchem.²²

Als het aan de gemeenteraad lag, zou een van de CDA'ers worden benoemd, maar de Commissaris van de Koningin (CdK) stond onder zware politieke druk van politiek Den Haag om een VVD'er aan te bevelen. Er waren enkele VVD-kandidaten, zoals de Kamerleden Dees en Geurtsen, maar die hadden geen ervaring om een forse stad als Breda te kunnen besturen. De CdK die de aanbeveling voor de minister moest maken, was oud-premier Dries van Agt. Die was – ondanks de politieke deal van enkele jaren daarvoor – niet bereid een onervaren VVD'er aan te bevelen.²³

Het duurde maanden en maanden, maar er zat geen schot in. De landelijke VVD stond met de rug tegen de muur: er moest een goede kandidaat uit zijn kring komen, maar niemand meldde zich. De partij besloot daarop haar joker in te zetten: Frans Feij.²⁴

Op een dinsdag waarop hij in de Eerste Kamer was, kreeg Feij een uitnodiging van CDA-coryfee Piet Steenkamp om met hem te gaan eten.²⁵ Steenkamp vroeg hem dringend om in Breda te solliciteren. Hij zei: 'Jij bent van de partij die we zoeken, je hebt al een grotere gemeente geleid en je bent katholiek, dus...'. Maar de familie Feij had er geen trek in Venlo te verlaten.

De VVD gaf niet op. Een tijdje later kreeg Feij op een avond het verzoek met spoed te bellen met minister Rietkerk. Die deed nu een beroep op de zwakke plek in Feij's verdediging: zijn loyaliteit aan de VVD. 'Frans, als jij het niet doet, moeten we Breda teruggeven aan het CDA', zei Rietkerk.²⁶

DRIES VAN AGT

Van Agt regelde een gesprek van Feij met de vertrouwenscommissie van de gemeenteraad van Breda, maar dat gesprek verliep voor Feij niet naar zijn zin en hij aarzelde.

Met Van Agt en beide echtgenotes
in Breda. (Foto privécollectie Feij.)

Met zijn opvolger in Breda, Ed Nijpels.
(Foto privécollectie Feij.)

Toen heeft Dries van Agt het verslag van de vertrouwenscommissie bij Feij in Venlo laten bezorgen.²⁷ Dat mocht eigenlijk niet, maar nood brak wet. Die commissie omschreef Feij als 'autoritair en ervaren, maar hij weet die autoritaire inslag goed te verhullen'. Ook zag ze Feij als 'een boeiende persoonlijkheid en pragmatisch'. Het eindoordeel was niettemin zuinig. De commissie vond hem 'niet onbenoembaar'. Ze wilde liever geen VVD'er, maar als het dan toch moest, dan maar Feij.²⁸

Dat was voor Frans genoeg, want het was de enige manier om Breda zeker te stellen voor zijn VVD. En opnieuw moest hij onder ogen zien dat hij tweede keus was. Van Agt schreef in zijn aanbeveling aan de minister dat Feij 'eventueel benoemd kan worden', maar hij is 'zeker minder imposant' dan de twee CDA-kandidaten.²⁹ En opnieuw moest Ad Havermans (derde op de aanbeveling) zien dat Frans Feij een mooie post voor zijn neus wegkaapte. (Uiteindelijk kwam Havermans goed terecht, want een jaar later werd hij burgemeester van Den Haag. Hij is pas onlangs, op 8 maart 2022, overleden.)

Op 29 juni 1984 werd Feij in Breda geïnstalleerd. Meer dan een jaar had politiek Den Haag erover gedaan die benoeming rond te krijgen. Ook in Breda was de boosheid over de politieke benoeming groot. Locoburgemeester Van Dun sprak van 'een politiek die vies is en een democratie die niet functioneert'. Breda was het slachtoffer geworden van 'oncontroleerbare landelijke politieke afspraken'.³⁰

En zo maakte Frans Feij promotie naar een stad die twee keer zo groot was als Venlo. Het werd een rumoerige periode met kwesties rond de Taptoe van Breda, ruzie met de locoburgemeester, gedoe rond de ambtswoning en een langslpend conflict met de hoofdcommissaris van politie.³¹ Maar na zes jaar kon hij met opgeheven hoofd vertrekken. Het echtpaar verhuisde weer naar Roermond en Frans werd voorzitter van NOB Wegtransport.

LOYAAL

Frans Feij was een burgemeester met veel conflicten en affaires. 'Zijn optreden wordt niet steeds gekenmerkt door tact en een juist aanvoelen van situaties', zo omschreef gouverneur Kremers hem in 1979.³² Maar Feij was ook ambitieus, doortastend, een goede netwerker, een goede spreker en een aardige man. En hij was eigenwijs genoeg om de almachtige KVP vaarwel te zeggen en zijn nek uit te steken voor de VVD, de partij waar hij een loyaal lid van was en die hem uiteindelijk ver heeft gebracht. Tot twee keer toe heeft hij

voor zijn partij de kastanjes uit het vuur gehaald in steden waar een VVD'er niet welkom was. In Venlo deed hij dat met enthousiasme, in Breda was het tegen heug en meug, want hij was liever in Limburg gebleven.

In al zijn gemeenten werd hij bij zijn vertrek met lof overladen. Hij verhuisde weer met zijn José naar Roermond en overleed in 2010 op 84-jarige leeftijd. Er is geen graf, want hij heeft zijn lichaam ter beschikking gesteld van de wetenschap. 🍀

In al zijn gemeenten werd hij bij zijn vertrek met lof overladen.

NOTEN

- 1 Veel informatie in dit artikel is ontleend aan kranten die in 2021 zijn geraadpleegd zijn via www.delpher.nl. Geraadpleegde archieven:
 - RHCL, 04.11 Archief van Commissaris van de Koningin in Limburg, inv.nr. 484 en 486.
 - Nationaal Archief (NA) nr. 2.04.87, Inventaris van de archieven van het Ministerie van Binnenlandse Zaken: Directie Binnenlands Bestuur: Bestuurszaken en Kabinetzaken, (1904-) 1950-1996 (-2005) inv.nrs. 28156, 28157, 28158.
- 2 Memorandum van Commissaris der Koningin Houben aan de Minister van Binnenlandse Zaken dd. 14 maart 1961. RHCL, 04.11 Archief van Commissaris van de Koningin in Limburg, inv.nr. 486.
- 3 Aldus J. Feij-Canisius in een gesprek met de auteur op 15 juni 2021.
- 4 Aldus J. Feij-Canisius.
- 5 Handgeschreven notitie van gouverneur Houben naar aanleiding van een onderhoud met Feij op 21 juni 1963. RHCL, 04.11, inv.nr. 486
- 6 Memoranda van gouverneur Van Rooy aan de Minister van Binnenlandse Zaken dd. 3 maart 1967 en 2 maart 1973. RHCL, 04.11, inv.nr. 486.
- 7 H. Wiegel in een gesprek met de auteur op 19 juli 2021 en J. Kremers in een gesprek met de auteur op 2 september 2021.
- 8 RHCL, 04.11, inv.nr. 486.
- 9 Limburg Dagblad 14 december 1974.
- 10 Antwoord van de Minister van Binnenlandse Zaken dd. 16 oktober 1973 op vragen van de Kamerleden Konings en Knot.
- 11 Brieven van de Officier van Justitie te Roermond aan de P-G bij het Gerechtshof te 's-Hertogenbosch dd. 26 juni 1975 en van het plv. Hoofd van de Hoofdafdeling Strafrecht van het Ministerie van Justitie aan de P-G te 's-Hertogenbosch dd. 29 augustus 1975. Nationaal Archief nr. 2.04.87, inv. nrs. 28156-28158.
- 12 Nota van de directeur Binnenlands Bestuur aan de Minister dd. 23-8-1976. Nationaal Archief nr. 2.04.87, inv. nrs. 28156-28158.
- 13 Brieven Minister van Binnenlandse Zaken aan Feij dd. 15 en 24 september 1976. Nationaal Archief nr. 2.04.87, inv. nrs. 28156-28158.
- 14 Verslag van het gesprek van de Minister met Feij op 7 september 1976.
- 15 J. Kremers in een gesprek met de auteur dd. 2 september 2021.
- 16 Notulen van het overleg van Kremers met de Gemeenteraad dd. 5 maart 1979.
- 17 Memorandum Commissaris van de Koningin aan de Minister van Binnenlandse Zaken dd. 30 mei 1979. NA nr. 2.04.87, inv. nrs. 28156-28158.
- 18 H. Wiegel in een gesprek met de auteur 19 juli 2021.
- 19 Memorandum Commissaris van de Koningin aan de Minister van Binnenlandse Zaken dd. 30 mei 1979. NA nr. 2.04.87, inv. nrs. 28156-28158.
- 20 Handelingen van de Gemeenteraad van Venlo 31 augustus 1979.
- 21 H. Wiegel in een gesprek met de auteur op 19 juli 2021.
- 22 Aanbeveling en toelichtende brief van Commissaris van de Koningin Van Agt aan de Minister van Binnenlandse Zaken dd. 25 maart 1984. NA nr. 2.04.87, inv. nrs. 28156-28158.
- 23 Aanbeveling en toelichtende brief van Commissaris van de Koningin Van Agt aan de Minister van Binnenlandse Zaken dd. 25 maart 1984. NA nr. 2.04.87, inv. nrs. 28156-28158.
- 24 H. Wiegel.
- 25 Aldus J. Feij-Canisius.
- 26 Aldus J. Feij-Canisius.
- 27 Aldus J. Feij-Canisius.
- 28 Verslag Vertrouwenscommissie gemeenteraad Breda dd. 6 juni 1984.
- 29 Memorandum Commissaris van de Koningin aan de Minister van Binnenlandse Zaken dd. 8 juni 1984. NA nr. 2.04.87, inv. nrs. 28156-28158.
- 30 Notulen van de Gemeenteraad van Breda, 29 juni 1984.
- 31 Zie onder andere *NRC Handelsblad* 30 augustus 1989. *De Volkskrant* 30 augustus 1989. *De Stem* 28 oktober 1989. *NRC Handelsblad* 25 november 1989.
- 32 Memorandum Commissaris van de Koningin aan de Minister van Binnenlandse Zaken dd. 30 mei 1979. NA nr. 2.04.87, inv. nrs. 28156-28158.